

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*Purim and
Pesach:
Variations on
One Theme?*

Mrs. Shira Siev Schechter
טז' אדר ב' תשס"ח • March 23, 2008

(1) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ו עמוד א

שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום

(2) שולחן ערוך אורח חיים סימן תכט סעיף א

שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום

(3) משנה ברורה סימן תכט

(א) שואלין בהלכות פסח וכו' - שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על כל הלכות פסח שני

(ב) שלשים יום - ומתחילין מיום הפורים עצמו

(4) אסתר פרק ט

(כ) ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים:

(כא) לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לח' דש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה

(5) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ו עמוד ב

בכל שנה ושנה. רבי אליעזר ברבי יוסי סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט – אף כאן אדר הסמוך לשבט, ורבן שמעון בן גמליאל סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן – אף כאן אדר הסמוך לניסן.

בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי – מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא? – אמר רבי טבי: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדף.

(6) תלמוד בבלי מסכת תענית דף כט עמוד א

כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס אדר מרבין בשמחה

(7) רש"י מסכת תענית דף כט עמוד א

משנכנס אדר – ימי נסים היו לישראל: פורים ופסח.

(8) תלמוד בבלי מסכת חולין דף קלט עמוד ב

אסתר מן התורה מנין? (דברים ל"א) ואנכי הסתר אסתיר

(9) דברים פרק לא

(טז) ויאמר ה' אל משה הנני שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אל'הי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ונעבדי ויהפך

את בריתי אשר כרתי אתו: (יז) וחרה אפי בו ביום ההוא ונעזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאנהו רעות רבות וצרות

ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אל'קי בקרבי מצאוני הרעות האלה: (יח) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה

אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים:

(10) רמב"ן שמות פרק יג פסוק טז

וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם,

כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוך מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול... ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה'

בקרבי הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם...

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד

שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו

שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר

(11) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נז עמוד ב

שלשה כתובים קטנים הם: הרואה שיר השירים בחלום - יצפה לחסידות, קהלת - יצפה לחכמה, קינות - ידאג מן הפורענות.

הרואה מגלת אסתר - נס נעשה לו

(12) שמות פרק יט

(טז) ויהי ביום השלישי בהיית הבקר ויהי קלת ובקרים וענן כבוד על ההר וקול שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה:

(יז) ויצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: (יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה'

באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד: (יט) ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול:

(13) תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם:

אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. (רש"י

מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוה באונס) אמר רבא: אף על

פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב (אסתר ט) קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר (רש"י בימי אחשורוש -

מאהבת הנס שנעשה להם).

(14) מהר"ל אור חדש עמוד מז

הדר קבלוהו בימי אחשורוש כי כאשר הוסיפו במצות מקרא מגילה ודבר זה כמו הוספה וכמו שאמרו בפ"ק דמגילה (יד, א)

מ"ח נביאים ושבע נביאות עמדו לישראל וכולם לא פחתו ולא הוסיפו על התורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה...

וכאשר יש כאן הוספה א"כ העיקר קודם, ולפיכך כאשר קיבלו מעצמם ההוספה הזאת שהוא מקרא מגילה בזה קבלו כל התורה שהיא ראשונה (שבת שם) ובתוספת נמצא העיקר מק"ו, וא"כ מעתה אין כאן מודעה כלל ולפיכך אמרו (מגילה טז, ב) (אסתר ח, ט) ליהודים היתה אורה זו תורה, אע"ג שכבר היה להם התורה מסיני מ"מ צריך שלא היה כאן מודעה רבה לאורייתא ומה שאין כאן מודעה זה היה על ידי מקרא מגילה כאשר קבלו מדעתם מקרא מגילה

15) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד עמוד א

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה

16) משך חכמה, (ר' מאיר שמחה מדווינסק) שמות יט:יז

מלמד שכפה עליהם הר כגיגית. פירוש: שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה, עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי, ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה' והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבל, וראו כי כל הנבראים תלוי רק בקבלת התורה

17) אסתר פרק ט פסוק כח

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה ומדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם

18) תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א דף ע טור ד /ה"ה

ר' יוחנן ורבי שמעון בן לקיש רבי יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין ליבטל וחמשת ספרי תורה אינן עתידין ליבטל... רבי שמעון בן לקיש אמר אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליבטל

19) רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יח

כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם, ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר (ישעיהו ס"ה) כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני ימי הפורים לא יבטלו שנאמר (אסתר ט') וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

20) השגת הראב"ד

כל ספרי הנביאים והכתובים עתידין ליבטל. א"א דבר הדיוטות הוא זה, כי לא יבטל ספר מכל הספרים שאין ספר שאין בו למוד, אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרות אותה בצבור

21) מדרש משלי (בובר) פרשה ט ד"ה [בן] טבחה טבחה

...שכל המועדים עתידים בטלים, וימי הפורים [אינם] בטלים לעולם, שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים (אסתר ט כח). אמר ר' אלעזר אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה (ויקרא טז לד).

22) ר' יצחק מירסקי- הגיוני הלכה חלק א

כיוון שראינו שבמגילת אסתר כתובה קבלת התורה, על כן אי אפשר לה למגילה שתיבטל. שאם תיבטל, תיבטל עמה קבלת התורה. ובדבר הזה שונה מגילת אסתר משאר הנביאים. שהללו לא באו אלא לגלות רמזי התורה, ומגילת אסתר הרי היא כתורה עצמה, שבאה לגלות שישראל קיבלו על עצמם תורה שבכתב מרצון.

23) מהר"ל, אור חדש עמודים מח-מט

וזה שאמר (מדרש שוחר טוב משלי ט, א) שכל המועדים יהיו בטלים ואלו פורים לא יהיה בטל לעולם ויש לו יסוד קיים לנצח... כי לעתיד יהיה שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל, ולפיכך כל המועדים אשר הם זכר ליציאת מצרים בלבד והם טפלים לשעבוד מלכות שייך לומר שיהיה בטל למועדים כאשר אינם עיקר אבל פורים אינו זכר ליציאת מצרים דבר זה לא יהיה בטל

24) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד ב

תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: (ירמיהו כ"ג) הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! - אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר: (בראשית ל"ה) לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך.

25) ירמיהו פרק כג

(ז) לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
(ח) כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְנֶאֱשַׁר הִבִּיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחַתִּים שָׁם וַיָּשֻׁבוּ עַל אַדְמָתָם

26) מנות הלוי – ר' שלמה הלוי אלקבץ

... והנראה לי שאין תיבת בטל כמשמעותה אצל ההמון שהוא ההעדר הגמור, אבל הוא היות הנפסד אשר אנו אומרים עליו כאילו אינו... וכמו שאמרו חז"ל בתרי בטיל, או בטל בששים... ומזה נדע אמרם כל המועדים בטלים, שאין הכוונה שלא נאכל חמץ בפסח, או שלא נקריב קרבן פסח, או שלא נעשה סוכה חלילה, אבל שיתחדשו בחסן הישועות דברים נפלאים ימלא פינו לא שתעקר יציאת מצרים ☺ תהלים, עם היות הראשונות נשכחות לעיקר, כהא דאמרו לו חכמים לכן זומא (ברכות יב ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עקר ויציאת מצרים טפל לו... האמנה ימי הפורים אינם בטלים לעולם, כי חבלי משיח

ושעבוד מלכיות גברו על צרות מצרים, ושורת הדין שיהיה זכרון ההצלה מהם כביר מזכרון יציאת מצרים כמו שכתבתי, אבל דבר פורים לא, מפני שלא יהיה עוד עם בני ישראל נמכרים כלם ביחד להשמיד ולהרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד כאשר היה אז, כל שכן שאי אפשר שיהיה גדול ממנו עד שיהיה זה בטל והאחר עיקר...

27) ברוך שאמר - ר' ברוך הלוי עפשטיין – בפיוט לפרשת זכור

... מה יתרון פורים על נסי כל מועדי השנה אשר הופיעו בהוד הדרת יפעת אלקות, כמו בפסח... ובשבועות... ובסוכות... והם היו נסים גלויים ונחלטים, בעוד אשר המאורע בפורים בה בעת שנחשבת למאמינים לנס, בעת ההיא נחשבת לבלתי מאמינים למאורע טבעית מהליכות עולמם של מלכים ושרים... ואין כל מופת חותך ומכריע... והנה עם כל זה אומר מפורש שנס זה עומד למעלה מכל נסי מועדי השנה, עד אשר גם אם יבטלו, יבטלו הם, וימי הפורים לא יבטלו, ובהשקפה ראשונה אין קץ לפליאה.

אך על האמת, היא נותנת, כי יען שנס פורים לא היה בולט ומכריע, יהיה עלוט במהלך טבעי כמו שבארנו, מפני זה גופא גדולה מעלתו שלא יבלט, ונבאר דברינו:

כי הנה אף אם בהמשך הזמנים פסקו נסים גלויים להתראות בישראל, אבל נסים נסתרים העלוטים במהלך טבעי, כמו נס פורים, כמו שבארנו, נסים כאלה לעולם לא יפסקו ולא יבטלו, כאשר יוכח זה האיש המסתכל בעין עמוקה וברגש חושי בהליכות עולם בכלל ובהליכות עולמם של ישראל בפרט, אשר זה כאלפים שנה חי חיי נדודים ומרודים ומצבו בין האומות הוא בערך מצב כבשה אחת בין שבעים זאבים, כפי שידוע וגם נראה לכל, ואחר כל אלה חי חי הוא, האין בזה מעשה נסים העלוטים במעטה טבעי?

וזה היא כונת המאמר ואם כל מועדים יהיו בטלים ימי פורים לא נבטלים, וזה מוסב לא על גופי המועדים, אשר הם באמת לא יבטלו, אך מוסב על נסי כל המועדים, כלומר, נסים גלויים, אשר עתה לא נזכה להם, אבל נסים העלוטים ועטופים במעטה טבעי, כמו נס פורים, כמו שבארנו – נסים כאלה עד עולם לא יבטלו...

28) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד עמוד א

אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן? - אי הכי הלל נמי נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ... רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא

רבא אמר: בשלמא התם (תהלים קי"ג) הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, אלא הכא - הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש? אכתי עבדי אחשוורוש אנן.

29) רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו

...ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל

30) תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד ב

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני? והאמר מר: הקורא הלל בכל יום - הרי זה מחרף ומגדף! - כי קאמרינן - בפסוקי דזמרא.

31) רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז הלכה יב

ושבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תהלים בכל יום ויום מתהלה לדוד עד סוף הספר, וכבר נהגו לקרות פסוקים לפנייהם ולאחריהם ותקנו ברכה לפני הזמירות והיא ברוך שאמר וברכה לאחריהם והוא ישתבח, ואחר כך מברך על קריאת שמע וקורא קריאת שמע.

32) Shiur HaRav Soloveitchik ZT"l on Invana D'Megilat Esther

There are 2 forms of Hallel: Hallel Hamitzri and Hallel D'Psukei D'zimra... Hallel Hamitzri was not instituted on Purim because Purim is the miracle of v'atah kadosh, when Hashem is hidden and there are no supernatural miracles... The Megila is also a sefer and a great book of Jewish history that contains a fundamental principle of Judaism, that Jews recite Hallel not only on supernatural miracles as described in Hallel Hamitzri, but also on natural invisible miracles as seen in retrospect in the story of Megilat Esther.

33) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ה עמוד ב

...והתני רב יוסף: שמחה ומשתה ויום טוב, שמחה - מלמד שאסורים בהספד, משתה - מלמד שאסור בתענית, ויום טוב - מלמד שאסור בעשיית מלאכה! ...רבה בריה דרבא אמר: אפילו תימא ביומיה, הספד ותענית - קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו. דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב.

34) רש"י מסכת מגילה דף ה עמוד ב

...ההוא קרא דכתיב שמחה ומשתה ויום טוב כתיב מעיקרא, קודם קבלה, אבל בשעת קבלה - לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה, לאוסרן בהספד ותענית, אבל יום טוב לא קיבלו עליהן.

35) משנת יעבץ - ר' יעקב בצלאל זולטי - סימן ע"ט: מצות משתה ושמחה בפורים

...והנה לכאורה צריך עיון דלמה שינה הכתוב, דמעיקרא כתיב "שמחה ומשתה ויום טוב", הרי כתיב שמחה לפני משתה, ואחרי כן כתיב ימי "משתה ושמחה", משתה לפני שמחה. ואשר נראה לומר דמעיקרא שבקשו לעשות ימי הפורים ליום טוב

שאסור במלאכה, אם כן מה שיש חובת שמחה בפורים הוא מתורת יום טוב, כמו ביום טוב של תורה דכתיב "ושמחת בחגך", והיינו שהחובת שמחה היא חובת היום של פורים, ואינו תלוי בשעת קיום המשתה בפורים, ולהכי כתיב "שמחה ומשתה ויום טוב" היינו שמחה לפני המשתה, שהרי חיוב השמחה שיש בפורים הוא חובת היום מתורת יום טוב, וגם לפני המשתה יש חובת שמחה. אבל בשעת קבלה שלא קיבלו עליהן יום טוב, אלא משתה ושמחה, אם כן עיקר הדין שמחה שיש בפורים, הוא לא חובת היום של פורים, שהוא יום שמחה, אלא שהוא דין במשתה של פורים, שצריך לעשות משתה שיש בו שמחה, והיינו שקיום השמחה הוא בשעת המשתה, כלומר משתה שיש בו שמחה, ומשום הכי כתיב ימי "משתה ושמחה", משתה לפני השמחה, שהרי קיום השמחה הוא רק בשעת המשתה.

36) רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה טו

כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות.

37) רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה כ

כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין מ ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר (דברים כ"ח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב (מרב כל) הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות.

38) Days of Deliverance, Rabbi Joseph B. Soloveitchik, "The Joy of Purim"

What is strange is that we know the mitzvah of rejoicing is applicable not only to Purim, but to the *Shalosh Regalim*, the Three Pilgrimage Festivals, as well. Yet we have never come across a law or norm that would require a person to become drunk on Passover, Shavuot, or Sukkot. To the contrary, Maimonides emphasizes that we should not get drunk on a festival...

Maimonides says distinctly that *simhah* does not include intoxication. The concept of joy, or *simhah*, has been modified and converted into hilarity or gaiety. Indeed, one can not even call this joy or *simcha*. True joy is an internal experience; it has nothing to do with the external behavior of man... With Purim, then, there is a completely different concept of *simhah*. It is a joy that consists exclusively of eating and drinking. *Mishteh*, partying, becomes the key to *simhah*...

Joy, according to Halakhah, can be experienced only when the person is in the presence of God. Whenever the Torah says "ve-samahta, you shall rejoice," there is always a qualification, "*lifnei Hashem E-lokekha*, before the Lord your God...

On Purim, then, there is apparently no concept of *lifnei Hashem*. The awareness of God's presence is applicable to the Three Festivals and to Rosh ha-Shanah and Yom Kippur. This awareness of *lifnei Hashem* has not been emphasized on Purim...

Take into consideration Ahasuerus and his changing moods. He killed his beautiful queen at the suggestion of Memucan, who was Haman (Megillah 12b). A few months later, he killed Haman at the suggestion of his new, beautiful queen, Esther. He was unstable. No one could be confident that the next day he would not demote Mordechai and appoint a new Haman. There was not sense of security. The miracle was incomplete. There was *hatzalah*, salvation, but no *ge'ullah*, redemption.

That which happened on Pesach and Shavuot changed the people. On Pesach, the bondman became a freeman. The people who were previously committed to the fleshpots of Egypt became an elected community, a covenantal community. The same happened on Shavuot. On Sukkot, we portray the sojourn in the wilderness. Again, we are celebrating the gradual change that came over the people... What happened on Pesach, Shavuot and Sukkot was permanent. No *galut*, or exile, or political change; no Ahasuerus could undo what happened... What happened on Purim was not of permanent nature. They were saved, of course. However, no one could guarantee that the next day the same story would not repeat itself.

Of course, we have to celebrate the miracle. But there is no guarantee, no security. That is why *Hazal* did not introduce the concept of *simhah* as it was recommended by the Torah Vis-à-vis the Three Festivals. Rather, they introduced a different concept of *simhah* - gaiety, fun, which is just "acting" and is not sincere. The concept of *lifnei Hashem* was not applied to Purim...

The victory is not final; the triumph is not decisive; a repetition possible. That is why we cannot equate the celebration of Purim with *simhat ha-regel*, the joy of the Festival.